

Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 320 с. 10. Kowalczyk A. Geografia turystyki / A. Kowalczyk. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. – 287 s. 11. Tourism Highlights : 2009 Edition. – Madrid : World Tourism Organization, 2009. – 12 p. 12. Tourism is a Key Component for Sustainable Development [Електронний ресурс] / Світова туристична організація – Режим доступу : http://www.unwto.org/media/news/en/press_det.php?id=6031&idioma=E 13. Forces J – Collaborative Processes for Sustainable and Competitive Tourism / J Forces. – Madrid : World Tourism Organization, 2010. – 134 p. 14. World Tourism Organization [Електронний ресурс] / Світова туристична організація – Режим доступу : <http://www.unwto.org>

УДК. 911.2.502.4

Зінько Ю.В., Іваник М.Б., Шевчук О.М.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ГЕОТУРИЗМУ

Розглянуто концептуально-понятійні аспекти геотуризму – спеціалізованої пізнавальної форми туризму на базі геологічної спадщини. Проаналізовані природоохоронні та організаційні передумови розвитку геотуризму в низці європейських країн (Велика Британія, Іспанія, Чехія, Польща). Представлено європейські ініціативи з формування мережі геопарків, що виконують геотуристичні, геоконсерваційні та освітньо-демонстраційні функції. Намічено науково-методичні основи та прикладні заходи з розвитку геотуризму в Україні.

Conceptual and notional aspect of geotourism are discussed, which is considered to be a specific educational (cognitive) form of tourism based on geological heritage. The analysis is presented regarding the nature protection and organizational prerequisites of geotourism development in a number of European countries (Great Britain, Spain, Czech Republic, Poland). European initiative are presented concerning the formation of a network of geoparks that play geotourism, geoconservation and educational-demonstrative role. Scientific and methodological foundations as well as the applied measures of the development of geotourism in Ukraine are presented.

Геотуризм як форма туристичних занять активно розвивається у європейських країнах в останні 10-15 років. У науково-дослідному плані проблематика геотуризму пов'язана з науковими дефініціями цього поняття, вивченням його форм та організаційних структур, а також зв'язків з природоохоронними об'єктами і територіями. Для України, де геотуризм у науково-освітньому та прикладному плані знаходиться на початкових етапах вивчення і впровадження, важливим є аналіз досвіду його розвитку в інших країнах, зокрема європейських. Актуальними також є питання щодо вивчення міжнародних ініціатив у галузі геотуризму та геоконсервації, зокрема, у рамках Програми Геопарків [12]. Геотуризм в першу чергу позиціонують як форму пізнавального туризму, для реалізації якої важливим є наявність атракційних геолого-геоморфологічних територій та відповідний їх менеджмент.

У цьому дослідженні на прикладі низки європейських країн (Великобританії, Іспанії, Чехії та Польщі) вивчаються природоохоронні та органі-

заційні умови розвитку геотуризму та його інформаційно-рекламного забезпечення. Розглядаються питання формування геопарків, де однією з провідних функцій виступає геотуризм, а також особливості діяльності Європейської мережі геопарків.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз концептуально-понятійних та організаційних засад геотуризму на основі досвіду його становлення і функціонування в Європі. Такі дослідження направлені на забезпечення науково-методичних основ та практичних заходів із розвитку геотуризму в Україні.

Термін “*геотуризм*” виник у середовищі геологів, які мають відношення до навчально-освітньої роботи та природоохоронних і туристичних установ. Цей термін має два головних варіанти інтерпретації: як форма пізнавального та природничого туризму та як прикладна галузь геолого-геоморфологічних досліджень. Найактивніше науково-прикладні аспекти геотуризму розвиваються у низці європейських країн (Німеччина, Великобританія, Італія, Польща), а також Австралії, США та в азійських країнах (у першу чергу в Китаї). Найповніше наукові дослідження та практику в галузі геотуризму узагальнено в монографії «*Geotourism*» за редакцією R.K.Dowling та D. Newsome (2006) та у науково-популярному часописі «*GeoTurystyka*», який видають у Польщі з 2003 р. Прикладні аспекти геотуризму знайшли відображення у новій формі охорони і туристичного використання геоспадщини – геопарках [4, 12, 13]. У вітчизняній літературі саме до цієї категорії збереження та використання геоспадщини проявили зацікавлення науковці та практики природоохоронної справи [1, 2, 3].

Геотуризм є новим напрямом прикладних геолого-геоморфологічних досліджень та різновидом (формою) туристичних занять. Геотуризм має значний спектр дефініцій. Сучасний стан використання цього терміна засвідчує, що він означає передусім специфічну форму туризму. За визначенням T.Słomka та A.Kicińska-Świederska [11], геотуризм – це розділ пізнавального туризму, що ґрунтується на вивченні геологічних (геоморфологічних) об’єктів і процесів, а також отриманні від контакту з ними естетичних вражень.

За іншим визначенням більш прикладного типу геотуризм – це популяризація і представлення геологічних умов певної території непрофесійним споживачам з використанням популярних видань [4]. Геотуризм також розглядають як форму туризму на природних територіях та складову екотуризму [10]. Це спеціалізована форма туризму, де головним фокусом уваги виступають геомісця. Ці місця можна відвідувати за допомогою автомобільних, піших, велосипедних і річкових трас. Багато вчених вважають, що геотуризм можна розуміти як нову галузь прикладної геології та геоморфології, що підтримує розвиток альтернативних форм туризму на загальносвітовому рівні. Внаслідок цього зростає роль геоохорони, яка таким чином набуває рівноцінного значення поряд з охороною живої природи [4].

Об’єктами геотуризму у першу чергу є геологічні і геоморфологічні утворення, а також природні ресурси ландшафту. В геотуризмі можна ви-

ділити кілька складових: природні (форми, процеси) і антропогенні (туризм). На думку R.K.Dowling та D. Newsome [5] сюди входять такі природні утворення як: ландшафти, рельєф, геологічні структури, гірські породи, палеонтологічні утворення. Вони часто представлені вулканічними формами, флювіальними ландшафтами, карстовими чи скельними утвореннями, мінералами. У свою чергу найчастіше об'єктами геотуризму стають такі процеси як гляціальні, вулканічні, річкові, дельтові. Основними туристичними компонентами геотуризму є: атракції (макро-, мезо- і мікрорівня), заклади розміщення (туристичні притулки, геосанаторії), туристичні траси, інфраструктура обслуговування (візит-центри, путівники), планувально-управлінське забезпечення (охорона геоспадщини, органи управління).

Розроблено модель ієрархії явищ (утворень), що представляють геотуристичний інтерес для конкретного туриста [5]. У першу чергу туристи ідентифікують ландшафти – гірські, карстові та аридні ландшафти, рифтові долини, уступи, де суттєву роль відіграють геоморфологічні чинники. Далі в ієрархії сприйняття йдуть індивідуальні форми рельєфу, геологічні структури, гірські породи та скам'янілості.

У геотуризмі пропонують виділяти такі похідні терміни: *геотуристичні об'єкти* – геологічні (геоморфологічні) об'єкти, що є предметом зацікавлення туристів (каньйони, скелі, печери); *геотуристичні явища* – явища, пов'язані з сучасними геолого-геоморфологічними процесами (гейзери, еолові процеси, берегова діяльність хвиль). Геотуристичні об'єкти та явища становлять *геотуристичні атракції* [11].

Ще один важливий термін – *геотуристичні траси*, що охоплюють геотуристичні атракції, розміщені вздовж спеціально розробленого шляху. З наукових публікацій останніх років випливає, що цей термін співіснує з терміном “геологічні подорожі”, а для геотуристичних трас часто використовують термін “геотріпи” або “геомаршрути”.

Для розвитку геотуризму важливим є добрий стан геологічних об'єктів та виразність і естетичний вигляд форм рельєфу. Зацікавлення відвідувачів може концентруватися також на підземних об'єктах як природного, так і штучного походження. Здебільшого, це карстові території з численними печерами, а також сліди давньої гірничодобувної промисловості. Сприятливі умови для демонстрування геологічних утворень, тектонічних і седиментаційних структур знаходимо як у природних відслоненнях (таких як скелі і скельні стінки, урвисті борти ярів, береги рік і потоків), так і у покинутих чи діючих кар'єрах. Тут також можна збирати скам'янілості, цікаві зразки порід і мінералів [5]. Геотуризм тісно пов'язаний з природоохоронними територіями, де геолого-геоморфологічні утворення є важливою складовою. Нижче розглянуто природоохоронні та організаційні передумови розвитку геотуризму у низці країн Західної (Велика Британія, Іспанія) та Центрально-Східної (Чехія, Польща) Європи. Наведено найпопулярніші геотуристичні атракції та маршрути, а також приклади їхнього інформаційно-рекламного забезпечення.

Велику Британію у сфері збереження геоспадщини вирізняє добре розроблена методологічна база щодо виявлення і забезпечення збереження об'єктів геоспадщини, а також широкий спектр форм заповідання на національному і регіональному рівнях. Зокрема, на національному рівні збереження об'єктів геоспадщини забезпечується такими категоріями як *національні парки*, *національні природні резервати* та *об'єкти спеціального наукового інтересу* [3, 5]. Багато з національних парків цієї країни охоплюють мальовничі ландшафти та місця спеціального наукового інтересу в галузі геоспадщини. Найбагатшим геолого-геоморфологічним різноманіттям характеризуються національні парки Озерний Край, Сновдонія та Дартмур. У регіональній політиці зі збереження геоспадщини активно використовують таку категорію, як *регіонально важливі геологічні об'єкти*. Цю схему у Великій Британії почали впроваджувати з початку 90-х років XX століття. У виявленні геологічних об'єктів регіонального значення широко залучається громадськість (групи аматорів у галузі геології, волонтери). Для вибору об'єктів регіональної геологічної мережі використовують такі критерії як наукові, освітні, історичні, естетичні та культурні. Виявлені і легально зареєстровані регіональні геологічні об'єкти широко враховують при розробці регіональної планувальної політики.

Геотуризм у Великій Британії особливо активно розвинувся в останні 10-15 років. Тут мають місце різні види та форми геотуристичних занять: від науково-пізнавальних до розважально-активних. Ініціатори впровадження геотуризму звертають увагу на забезпечення загальної обізнаності пересічних громадян про туристичні можливості геоспадщини, а також широкого залучення до розвитку геотуризму туристичного бізнесу і громадських організацій. Зокрема, при реалізації політики збереження і туристичного використання регіонально важливих геологічних об'єктів здійснюються заходи по охороні геологічних маршрутів та забезпечення широких контактів з громадськістю у справі охорони та використання геоспадщини. Британська геологічна служба опублікувала серію путівників для широкого загалу, серед яких: «Геологічні відкриття» та «Геологічний путівник на вихідні» [5]. У перспективі державні і громадські організації геологічного профілю орієнтуються на покращення геологічної обізнаності туристів та громадськості.

В Іспанії не розроблено на законодавчому рівні спеціальних категорій охорони об'єктів геоспадщини, натомість є два закони, які опосередковано стосуються цього питання: Закон про історичну спадщину (з 1985 р.) і Закон про збереження дикої флори і фауни (з 1989 р.). Охорона і менеджмент об'єктів геоспадщини здійснюється на території національних і природних парків на основі планів землекористування і менеджменту території, які застосовують індивідуально до кожного природного об'єкта (парку). Перевагою цієї ситуації є можливість регулювати проекти та пристосувати їх до специфічних потреб кожної цінної у геологічному плані території, а недоліком – відсутність єдиної стратегії збереження іспанської геологічної спадщини. Більшість іспанських регіонів впровадили свої закони та спеціальні

проекти щодо збереження місць геологічного (у тому числі й геотуристичного) інтересу, за допомогою яких здійснюють охорону *пам'яток природи* [5]. Крім цього, окремі цінні об'єкти геоспадщини (антропогенні) можуть мати заповідний статус *об'єктів культурного інтересу*. Систематизацією відомостей про геоспадщину Іспанії займається Іспанський Проект Геосайтів, започаткований Міжнародним Союзом Геологічних Наук (IUCN) за підтримки ЮНЕСКО у рамках глобальної інвентаризації геологічної спадщини Землі. Більшість геосайтів в Іспанії є важливими пунктами як типові геологічні елементи регіону. Деякі з них включені у мережу об'єктів виняткового геологічного інтересу, а також є цікавими для рекреації, освіти й туризму.

Як свідчить практика геотуризму в Іспанії найпривабливішими місцями тут є вулканічні ландшафти, об'єкти палеонтологічної спадщини (зокрема, сліди динозаврів, скам'янілості), стратиграфічно-седиментаційні, мінерало-стратиграфічні, загально-археологічні, давні об'єкти гірничої справи, а також стоянки давніх людей [5]. Як зазначають дослідники, геотуристичних імідж цієї країни визначають три групи геотуристичних атракцій: території карстових утворень (печери та їхнє оточення); території палеонтологічних знахідок, особливо відслонення порід, що містять залишки динозаврів; території з сучасною та давньою вулканічною діяльністю. Зокрема, в карстових областях найпопулярнішими є прогулянки під землею, тому більшість проблем у збереженні і менеджменті природного середовища виникають саме стосовно печер. Найбільшою проблемою є порушення природного середовища підземних порожнин через надмірну кількість відвідувачів. Щоб зменшити тривалість перебування відвідувачів під землею, екскурсії розпочинають проводити на поверхні, концентруючи їхню увагу на оточенні печери, попередній розповіді про підземний світ. Також до потреб геотуризму пристосували більшість занедбаних колишніх копалень, які перетворили у пам'ятки гірничої справи.

Різноманітні геотуристичні ініціативи в Іспанії мали добрий початок і корисний соціально-економічний ефект для сільських територій у геотуристичних місцевостях. З однієї сторони значно збільшилася кількість відвідувачів цих місцевостей, з іншої – місцеве населення оберігає геотуристичні атракції як джерело своїх прибутків і таким чином сприяє збереженню геоспадщини. Наприклад, штат Арагон (північне узбережжя Іспанії) має найуспішніші геотуристичні проекти, один з яких – *Maestrazgo Cultural Park* – є одним із чотирьох геопарків – засновників Європейської мережі геопарків.

У Чехії охорона об'єктів геолого-геоморфологічної спадщини на законодавчому рівні забезпечується таким категоріями як *національні парки*, *території охорони ландшафтів (природні парки)*, *резервати природи*, *національні пам'ятки природи* та *пам'ятки природи* [8, 9]. Тут також впроваджують міжнародні категорії охорони геоспадщини – геопарки (наприклад, геопарк «Чеський Рай» на півночі Чехії). Для об'єктів національного рівня застосовують таку категорію охорони як *національна пам'ятка при-*

роди (наприклад, найвища вершина Чеського Раю гора Козакув (744 м н.р.м), складена пермськими і кайнозойськими трахибазальтами, відомий геологічний і мінералогічний об'єкт, місцезнаходження дорогоцінного каміння, із зарослими природним мішаним лісом схилами) та *резерват природи* (наприклад, Груба Скала, Праховські скелі – скельні міста з фрагментами соснових, дубових букових пралісів; Клокоцке скелі – група скельних форм на вершині куести; Буціни у Ракус – схили долини Єзери зі скельними стінами, окремими блоками та зсувами, порослі буковим лісом; Троскі – два вулканічні стовпи неогенового віку, місце зростання теплолюбної рослинності та інші). На місцевому рівні чеське законодавство передбачає застосування такої категорії як пам'ятка природи.

Геотуризм у Чехії став особливо популярним за останні роки. Більшість геотуристичних атракцій країни добре підготовлені до прийому туристів (мають добре інформаційне забезпечення, свої програми менеджменту), існує мережа ознакованих туристичних шляхів (піших, велосипедних, автомобільних), які з'єднують між собою геотуристичні атракції. Сам геотуризм часто концентрується на великопросторових заповідних територіях захищених ландшафтів та національних парків. Для найбільш популярних геотуристичних районів видано геологічні карти масштабу 1:100000 і 1:25000 – Богемська Швейцарія, Єзерський масив, Столові гори, Скульне місто Терліце, а також об'єкти у Празі та околицях. Підготовлені спеціальні геологічні видання: «Геологічні пам'ятки Праги» та «Екскурсії Чеської геологічної Асоціації» [8]. Одночасно Чеська геологічна служба формує базу даних «Видатних геологічних утворень», яка на 2005 рік налічувала понад 2 тисячі об'єктів.

Польща належить до країн, де охорона геоспадщини має належне законодавче підґрунтя. Охорона цінних геолого-геоморфологічних об'єктів забезпечується такими базовими національними природоохоронними категоріями як *національні парки, ландшафтні парки, природні резервати, пам'ятки природи та осередки документації неживої природи* [3, 7]. Більшість об'єктів геоспадщини Польщі мають статус *резерватів неживої природи, пам'яток неживої природи та документальних осередків неживої природи*. Серед пам'яток неживої природи в якості охоронних об'єктів виділяють ератичні валуни, скелі і скельні стіни, геологічні відслонення, водні об'єкти (водоспади, скелясті каньйони), а також печери і скельні тріщини. Охорона згаданих типів об'єктів повинна служити розвитку геолого-геоморфологічних досліджень, освіти, поширення знань про історію розвитку Землі, отримання естетичних вражень та забезпечення зрівноваженого соціально-економічного розвитку регіонів.

Польща належить до атрактивних геотуристичних країн. Тут зустрічаються унікальні комплекси геологічних структур, привабливі геоморфологічні форми та широкий спектр корисних копалин. Унікальні умови для геотуристичних подорожей мають гірські масиви Татр, Пенін, Судетів [6, 7]. Серед найвідвідуваніших геотуристичних об'єктів необхідно відмітити копальню солі Велічка, яка розпочала функціонувати з XI століття, морські

кліфи на узбережжі Балтійського моря, унікальні геоморфологічні утворення в Судетах – масив Карконоші з унікальними скельними утвореннями, Столові гори зі скельним містом «Великий Щелінець», печерні утворення Краківсько-Ченстоховської та Свентокшицької височин. У 2004 році на польсько-німецькому пограниччі створено європейський геопарк Лук Мужакова (*Muskau Arch Geopark*).

З розвитком геотуризму тісно зв'язане становлення геопарків. Як зазначає Freyetal [5], геотуризм – це рівень соціального і місцевого розвитку, що ґрунтується на концепції геопарку. У міжнародній класифікації заповідних територій в останні роки впроваджується нова категорія збереження геолого-геоморфологічної спадщини – геопарки. Геопарк – це територія з визначною геологічною спадщиною і розробленою програмою (стратегією) сталого розвитку. Програма розвитку геопарків розроблена ЮНЕСКО у співпраці з Міжнародним Союзом Геологічних Наук та урядовими інституціями і затверджена у березні 1999 р. на XXIX Генеральній Конференції ЮНЕСКО [12]. Завдання цієї програми – скоординувати національні та міжнародні зусилля в галузі збереження геолого-геоморфологічної спадщини, геотопів, геомісць, заповідних геологічних об'єктів. Програма Геопарків тісно співпрацюватиме з Центром Світової Спадщини ЮНЕСКО та Міжнародною мережею біосферних заповідників “Людина і Біосфера” (МАБ). Згідно цієї програми передбачається щороку надавати цей міжнародний статус 20 територіям, які відповідають критеріям нової міжнародної категорії збереження геоспадщини [13].

Більшість європейських геопарків (зокрема британських, італійських та іспанських) розташовані у гірських регіонах – горах Гарц, Альпах, Апеннінах та ін. Таке їхнє місце розташування дозволяє спостерігати за формами рельєфу і процесами у різних породах: гранітах, пісковиках, вапняках та ін. Ландшафти гірських геопарків дуже різноманітні – вони поєднують елементи флювіального, польодовикового, карстового, вулканічного, приморського рельєфу, тому ці місця дуже привабливі для розвитку геотуризму і важливі для освіти у галузі природничих наук. Наприклад, на заході Балканського півострова розташований один з найцікавіших геопарків Європи – геопарк *Рарик* у Хорватії, – де є дуже добрі умови для вивчення карстового рельєфу і пов'язаних з ним процесів. На його території поширені скелі (виходи карбонатних порід), одні з найцікавіших на Балканах водоспадів, але головною причиною утворення тут геопарку є наявність повного розрізу порід від докембрію до кайнозою. Печери з багатими натічними формами є одними з головних геоморфологічних цінностей геопарку *Marble Arch Caves* у Північній Ірландії та *Swabian Albs*, на території якого є найбільше скупчення печер у Німеччині. Один із найцікавіших прикладів карстового рельєфу з печерами і ярами можна побачити у крітському геопарку *Psiloritis*, у австрійському геопарку *Eisenwurzen* можна вивчати гіпсовий карст. Польодовиковий рельєф не часто зустрічається у європейських геопарках, його демонструють лише в одному геопарку у всій Скандинавії – *Gea Norvegica*, та на території німецького геопарку

Meklemburg Ice Age, який називають «пам'яткою Великої Льодовикової Епохи» з огляду на наявність на його території морени, льодовикових озер і валунів. У європейських геопарках численними є форми рельєфу, пов'язані з дією вулканів; добре представлені морські узбережжя і пов'язані з ними форми рельєфу і процеси та ін.

Більшість європейських геопарків розташовані у не дуже відомих раніше місцевостях (за винятком кількох): вони мають виняткові умови для вивчення та збереження об'єктів геоспадщини і розвитку геотуризму, але стали відомими лише завдяки створенню геопарків. Практично усі європейські геопарки репрезентують більше одного типу рельєфу, що підкреслює їхню універсальність та впливає на збільшення атракційності.

Від часу створення 2000 р. ЄМГ розвивалася швидкими темпами за підтримки Європейського Союзу і ЮНЕСКО. У кінці 2008 р. до неї належало вже 35 природоохоронних території у 13 країнах Європи (Франція, Німеччина, Греція, Іспанія, Італія, Ірландія, Велика Британія, Румунія, Чехія, Португалія, Норвегія і Хорватія) [13]. Це доводить необхідність і ефективність такої співпраці, яка дає змогу обмінюватися досвідом і методами діяльності, спрямованої на поєднання охорони геологічної спадщини зі зрівноваженим розвитком у разі промоції геотуризму і принесенням користі місцевим громадам.

Європейська мережа геопарків діє на демократичних засадах і нею керують представники всіх геопарків, що є в її складі [13]. ЄМГ має два органи управління: Координаційний комітет (*Coordination Committee*), який відповідає за безпосередню діяльність і управління мережею, та Дорадчий комітет (*Advisory Committee*), що відповідає за консультації в галузі розвитку і розширення мережі та утримування високих стандартів її діяльності (див. табл.).

Європейські геопарки розвивають різні способи діяльності [4, 9, 13] спрямованої на охорону геологічних та інших об'єктів природи, управління природними ресурсами, пропагування раціонального туризму та інновації у галузі промоції територій через осередки туристичної інформації, екомузеї, нові технології обладнання об'єктів, управління музейними фондами, навчальні курси, експериментальні освітні імпрези і виставки музейних експонатів, доступні на місці інформаційні й освітні матеріали, фестивалі мистецтв і ярмарки місцевих продуктів, міжнародні освітні акції та діяльність для розвитку місцевої громади.

Демонстраційні заходи у геопарках допомагають місцевим громадам, установам і відповідальним за визначення політики охорони особам у всій Європі створювати привабливі туристичні пропозиції згідно із засадами «охорони через використання», підтримувати розвиток регіонів і будувати усвідомлення важливості європейської природної спадщини [13].

Для популяризації діяльності геопарків ЄМГ використовує багато можливостей обміну між ними певними тематичними експозиціями. Такі обміни дають змогу популяризувати значення спадщини Землі у Європі, поліпшують взаєморозуміння й урізноманітнюють використовувані площі

партнерів.

Таблиця. Склад Європейської мережі геопарків (станом на грудень 2008 р.)

Країна	Кількість геопарків	Назви геопарків
Австрія	1	Nature Park Eisenwurzen
Велика Британія	7	North Pennines A.O.N.B. European Geopark North West Highlands Geopark Fforest Fawr Geopark Lochaber Geopark (Шотландія) English Riviera Geopark GeoMôn GeoPark (Уельс) Geopark Shetland (Шотландія)
Греція	3	Petrified Forest of Lesvos Psiloritis Natural Park Chelmos - Vouraikos Geopark
Іспанія	4	Parque Cultural del Maestrazgo Cabo de Gata - Nijar Natural Park (Андалузія) Subbeticas Geopark (Андалузія) Sobrarbe Geopark (Арагон)
Італія	4	Parco delle Madonie Parco Del Beigua Geological, Mining Park of Sardinia Parco Naturale Adamello Brenta
Ірландія	2	Copper Coast Geopark Marble Arch Caves European Geopark
Німеччина	5	Vulkaneifel Geopark Geo and Naturepark TERRA.vita Bergstrasse-Odenwald Geopark Swabian Alb Geopark Geopark Harz . Braunschweiger Land Ostfalen
Норвегія	1	Gea Norvegica Geopark
Португалія	2	Naturtejo Geopark Arouca Geopark
Румунія	1	Hateg Country Dinosaurs Geopark
Франція	1	Reserve Geologique de Haute-Provence
Хорватія	1	Papuk Geopark
Чехія	1	Bohemian Paradise

Прикладом таких виставок є експозиція в Геологічному заповіднику у Провансі (Франції) [13], організована за участю всіх геопарків-членів ЄМГ. Іншим прикладом є виставка “*Основи давніх розваг: від перших скам’янілостей до винних трофеїв*”, організована 2004 р. геопарком на острові Лесбос у Греції, яка представляє палеоботанічні знахідки, фотографії, пам’ятки і документи, що ілюструють розвиток мітології. Геопарк Геологічний заповідник у Провансі (Франція) підготував виставку про динозаврів, скам’янілі рештки яких знайдено в регіоні [13]. Показано скам’янілості і реконструкції тварин, підготовлено інформаційні таблиці,

фотографії тощо.

У цілому, геотуризм у сучасних умовах виступає як спеціалізована форма туризму, де головний фокус уваги сконцентрований на геолого-геоморфологічних утвореннях. Досвід європейських країн Західної і Центрально-Східної Європи свідчить, що геотуристичними атракціями є природоохоронні об'єкти з визначною геологічною спадщиною (національні і регіональні парки, геологічні резервати та пам'ятки, місця наукового інтересу та ін.). Ефективною формою розвитку геотуризму є геопарки, що також виконують низку інших функцій – геоконсерваційних, освітніх, демонстраційних. Мережа геопарків у Європі зараз налічує 37 об'єктів, які репрезентують 13 країн.

Для розробки науково-методичних і прикладних засад розвитку геотуризму в Україні необхідно здійснити такі дослідницькі та планувально-організаційні заходи:

- 1) необхідно провести дослідження та створити каталог основних геотуристичних атракцій у регіонах України;
- 2) спланувати і розробити національні, регіональні та локальні геотуристичні маршрути;
- 3) розробити проекти та впровадити національні геопарки у регіонах з багатою геолого-геоморфологічною спадщиною (Крим, Українські Карпати, Поділля);
- 4) розпочати підготовку фахівців з організації та забезпечення функціонування геотуризму в Україні на базі геолого-географічних факультетів університетів.

1.Гриценко В.П. Створення геологічних парків – перспектива розвитку природно-заповідного фонду // Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє: матеріали між-нар. наук.-практ. конфер. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – С. 168-171. 2.Зінько Ю.В., Гнатюк Р.М., Благодир С.Ф. Проблематика створення геопарків в Українських Карпатах // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – С. 274 - 281. 3.Зінько Ю., Шевчук Окс. Природоохоронні геоморфологічні об'єкти у структурі геотуризму Західної України // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. – 2008. – Вип. 35. – С. 94-103. 4.Зінько Ю.В., Кравчук Я.С., Шевчук О.М. Науково-практичні й освітні аспекти геотуризму // Фізична географія та геоморфологія. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – Вип. 55. – С. 127-139. 5.Зінько Ю., Партіка Ю. Законодавче забезпечення охорони геоспадщини: національний і зарубіжний досвід // Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє: матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – С. 51-56. 6.Alexandrowicz Z. Geopark – nature protection category aiding the promotion of geotourism (Polish perspective) // GeoTurystyka – 2006 – № 2 (5) – S. 3 – 12 7. Geotourism / Edited by Ross K.Dowling and David Newsome. – Elsevier Ltd., 2006. – 260 s. 8.Geotourism and mining heritage. – Krakow, 2008. – 112 p. 9.Jeziarskij H. J. Geotourists – welcome to Poland! – Przegląd Geologiczny, vol. 56, nr 8/1, 2008 – P. 5-7. 9.Lorencova Marketa. Geotourist-ical education in the Czech Republic carried out by Czech Geological Survey / Geotourism – new dimensions in XXI century tourism and chances for future development. – Krakow, 2009. – P. 77-78. 9.Migoń P., Pijet-Migoń E. Czeski Raj – nowy europejski geopark // GeoTurystyka. – 2006. – № 4 (7) – S. 21 - 32.Rozycki P. Klasyfikacja wspolczesnych form turystyki // GeoTurystyka. –2005. – T. 2. – № 1 (2) – S. 13 - 23. 10. Słomka T., Kicińska-Świederska A. Geoturystyka – podstawowe pojęcia // GeoTurystyka. –2004 – T. 1 – № 1 – S. 5 - 7. 11.UNESCO Geoparks Programme – a new initiative to promote a global network of geoparks safeguarding and developing selected areas having significant geological features //

Hundred and fifty-sixth Session. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Executive Board. – Paris, 1999. – S. 1 - 4. 12.Zouros Nickolas C. European Geoparks Network: transnational collaboration on Earth heritage protection, geotourism and local development – Geoturystyka – Nr 1 (12) – 2008 – S. 3-22.

УДК 911.3

Малиновська О.Ю.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ТУРИЗМУ

Розглянуто вплив гендерного аспекту на розвиток туризму. Проаналізовано історичні передумови впливу жінок на туризм, особливості залучення жінок до формальної та неформальної сфер туризму, а також специфіку жінок як споживачів туристичних послуг та спрямованих на них маркетингових прийомів.

There were looked out the influence of gender aspect on the tourism. It was analyzed the historical aspect of women influence on tourism, special features of women participation in formal and informal sphere of tourism and specifics of women as customers of tourist services.

Гендерний аспект набуває все більшого значення в суспільстві, і сьогодні з'явилася необхідність проводити гендерні дослідження в рамках практично всіх наукових напрямів. Дане дослідження є спробою визначити вплив гендерного аспекту на розвиток туризму від його витоків до сьогоденішнього дня. Актуальність цієї теми полягає у великій значущості гендерного аспекту у розвитку туризму (про що свідчить оголошення ВТО 2008-го р. – роком рівних гендерних можливостей в туризмі) і відсутності подібних досліджень на перетині гендерної науки та туризмології в Україні. З кожним роком жінки відіграють все більшу роль у розвитку туризму, і цей процес потребує детального міждисциплінарного дослідження. Метою даної статті було всебічне дослідження впливу жінок на розвиток туризму починаючи з давніх часів і до сьогодні – як мандрівниць та вчених, студенток та викладачів, як працівників туристичної сфери та як ключового споживчого сегменту туризму. Для цього були поставлені такі завдання: проаналізувати історичні передумови впливу жінок на туризм, визначити закономірності залучення жінок до формальної та неформальної сфер туризму, викласти особливості гендерного паритету в туризмі, виділити особливості жінок як споживачів туризму та спрямованих на них маркетингових прийомів, розглянути інновації в туризмі, створені для жінок.

На сьогодні науці відомо, що першими мандрівниками були чоловіки. Втім, внесок жінок у розвиток подорожей та туризму також був значним і вкрай різноплановим. Хоча жінки мандрували і в давні часи (в основному у формі паломництва – перший опис мандрівки, здійсненої європейською жінкою, відноситься до IVст. і належить абатисі Еджерії), але справжнім початком жіночого туристичного буму вважають вікторіанський період історії Англії, а першими «масовими» мандрівницями – англійок. У XVIII ст. з'являється нова, світська традиція жіночих мандрівок, початок